

Recenze a krátké zprávy

Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte

Alena Berčíková

ŠMELOVÁ, Eva. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

Přístupy k výchově dítěte procházejí neustálým vývojem, který je ovlivněn společenskými událostmi, politickou situací i vědeckými pokroky. Významné osobnosti se již od dob antiky zamýšlely nad výchovou a vzděláním dítěte, jejich zájem se ale spíše soustředil převážně na děti starší šesti let. V historickém kontextu je nezbytné se zmínit o J. A. Komenském, z jehož odkazu stále čerpáme. Komenský ve svém díle *Informatorium školy mateřské* vyzdvihuje důležitost rozvoje dítěte do šesti let věku. Poskytuje rady matkám, popř. pěstounkám, jak o dítě v tomto věku pečovat a jak jej připravovat na vstup do školy obecné. Také zdůrazňuje, že mezi dětmi mohou být rozdíly, které je třeba respektovat (J. A. Komenský, vyd. z roku 1992). Na myšlenky J. A. Komenského ale také např. na J. J. Rousseaua a J. J. Pestalozziho pak navazují reformátoři na přelomu 19. a 20. století, díky kterým nastává obrat v přístupu k dítěti, přináší vůči dítěti respekt, láskyplný přístup, porozumění a trpělivost. Naplnit tyto pedocentrické principy na území dnešní České republiky bylo ovšem znemožněno světovými válkami a změnou politické orientace (Šmelová, 2004). Po roce 1989 se české školství ocitá na křižovatce, dochází k návratu k reformním myšlenkám z přelomu 19. a 20. století, ke tvorbě nových legislativních dokumentů (Rýdl, Šmelová, 2012). V současnosti dítě chápeme jako jedinečnou osobnost, kterou je třeba chránit a citlivě rozvíjet. Tuto skutečnost rozvádí ve své monografii *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte* autorka Eva Šmelová, které je dlouholetým odborníkem v oblasti předškolní pedagogiky. Díky svým cenným zkušenostem z praxe učitelky a ředitelky mateřské školy, svou odborností a vědeckými po-

znatky, které prohlubuje od roku 2003 na Katedře primární a preprimární pedagogiky, Pedagogické fakulty UP v Olomouci, poskytuje čtivým a poutavým způsobem ucelený pohled na výchovu dítěte předškolního věku. Vodicí linií textu je myšlenka autorky „*Snažme se brát dítě takové, jaké je, se všemi jeho přednostmi i handicapy*“ (Šmelová, 2014, s. 5). Autorka klade důraz na respekt vůči dítěti, na snahu dospělého pochopit jeho vnitřní i vnější svět, přirozeně podporovat zdravý vývoj dítěte. V tomto kontextu formuluje cíl monografie: „*Cílem publikace je představit dítě jako jedinečnou neopakovatelnou osobnost s právem na svobodu a schopností podílet se na vytváření vlastní budoucnosti*“ (Šmelová, 2014, s. 5).

Publikace obsahuje 165 stran a je strukturována do 17 kapitol. Řazení kapitol je logické a jednotlivé kapitoly na sebe navazují.

V první kapitole se autorka zabývá osobností dítěte a nejdůležitějšími vlivy, které vývoj dítěte mohou ovlivňovat. Vyzdvihuje prostředí, dědičnost a samozřejmě výchovu.

V následující kapitole Dítě v pojetí vybraných teorií autorka čtenáře srozumitelně seznamuje s filosofickými základy přístupů: empirismus, nativismus, interakcionismus, se zaměřením na dítě předškolního věku, zmiňuje se také o významných představitelích jednotlivých teorií.

Třetí kapitola je věnována předškolnímu věku v užším slova smyslu, tedy od tří do šesti let dítěte. Blíže se autorka věnuje pojetí tohoto období z pohledu S. Freuda a E. H. Eriksona. Tento fakt pouze dokazuje, že autorka na problematiku nahlíží komplexně.

Podpora žádoucího chování aneb obrat v pozitivní reakci – tato kapitola navazuje na myšlenky E. H. Eriksona uvedených v předchozí kapitole. Autorka přibližuje problematiku odměn a trestů ve výchově dítěte, poskytuje rady, jak s odměnou a trestem zacházet. Nejen zde je třeba vyzdvihnout trefné příklady z pedagogické praxe, které významně přispívají k porozumění předkládaného textu.

Následující pátá kapitola se věnuje povaze a zákonitostem dětské psychiky. Autorka přináší teoretické poznatky od autorů jako je V. Příhoda, F. Fröbel, J. Piaget, L. S. Vygotský atd., vše opět doplňuje příklady.

Přístup k dítěti – inspirace v názorech Carla R. Rogerse. Tato kapitola předkládá nejdůležitější myšlenky C. R. Rogerse právě s akcentem na přístup k dítěti, kdy jádro jeho myšlenek tvoří: akceptace, empatie a kongruence. Autorka čtivým způsobem čtenáře seznamuje s obsahem Rogersova odkazu, doplňuje názornými příklady, schématem a tabulkou.

Sedmá kapitola je věnována podpoře schopnosti decentrace u dítěte předškolního věku, kdy autorka zdůrazňuje, že je vhodné proces decentrace podporovat ze strany dospělých ale také prostřednictvím zážitků s ostatními dětmi.

Poznání jako výsledek zkušenosti dítěte – v této kapitole se autorka převážně opírá a přístupy J. Piageta a L. S. Vygotského. Představuje kognitivní vývoj dítěte dle J. Piageta, přibližuje pojmy jako ekvibrace, asimilace a akomodace, věnuje se teorii zóny nej-

blíže vývoje L. S. Vygotského. Kapitulu doplňují názorná schémata, tabulky a opět příklady z pedagogické praxe.

Neopomenutelnou součástí ve vývoji a výchově dítěte je i jeho socializace, tento fakt je zdůrazněn v kapitole deváté.

Na socializaci bezprostředně navazuje nejobsáhlejší kapitola: Každý někam patří. V ní se autorka věnuje příchodu dítěte na svět, podrobně přibližuje současnou rodinu, její funkce, pozici dítěte v rodině, zdůrazňuje také nutnost intervence v případě, že rodina z různých důvodů selhává. Poslední podkapitulu pak autorka věnuje roli knize v životě dítěte, kde mmj. představuje výsledky realizovaného výzkumu z let 2003–2004 a 2010–2012.

Proto, aby pedagog byl schopen dítě rozvíjet, měl by znát jeho potřeby, kterým je věnována jedenáctá kapitola. Autorka se v této souvislosti blíže věnuje uspokojování psychických potřeb dítěte.

Kapitoly dvanáct až sedmáct se blíže věnují instituci mateřské školy z různých hledisek.

V kapitole dvanácté autorka seznamuje čtenáře s pohledem na mateřskou školu jako na instituci pro řízené vzdělávání, představuje předškolní vzdělávání jako součást celoživotního učení, dále se zaměřuje na legislativní ukotvení předškolního vzdělávání a představuje mezinárodní standardní klasifikaci vzdělávání ISCED.

Kurikulární reformě je věnována následující kapitola, kde jsou rozváděny principy Bílé knihy a současného kurikula. Autorka také poskytuje srovnání dvou kurikulárních dokumentů: Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1984) a Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004).

Čtrnáctá kapitola Konstruktivismus v předškolním vzdělávání vztahuje principy konstruktivismu na podmínky předškolního vzdělávání, což lze považovat za přínosné především z pohledu dnešního osobnostně orientovaného modelu předškolní výchovy.

K mateřské škole neodmyslitelně patří, jako přirozený vzdělávací prostředek, hra. Tou se hlouběji autorka zabývá v patnácté kapitole, kde nejprve představuje důležité myšlenky významných představitelů z oblasti pojetí hry a také nabízí ojedinělé srovnání Cailloisova třídění her s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (2004). Dále se věnuje hře dítěte předškolního věku, dělení her dle různých autorů, kapitola poskytuje také vývoj názorů na imaginativní hru v kontextu decentrace.

Autorka nezapomíná ani na statistické údaje a demografii, která významně ovlivňuje nejen školství. Šestnáctá kapitole se proto nazývá Předškolní vzdělávání ve statistických ukazatelích. Autorka upozorňuje na současný problém přehlednosti státních mateřských škol, dále se věnuje odborné kvalifikaci předškolních pedagogů.

Publikaci uzavírá kapitola Mateřská škola a rodina. Rodina je v současné době brána jako partner mateřské školy a škola se stává otevřenou institucí vůči rodině. Autorka stručně představuje vývoj vztahů mezi rodinou a školou od nástupu komunismu po současnost. Upozorňuje na fakt, že Rámcový vzdělávací program pro předškolní

vzdělávání (2004) ukládá školám povinnost spolupracovat s rodinou dítěte. V závěru kapitoly autorka seznamuje s výsledky dotazníkového šetření (2004–2005), který realizovala s cílem „zjistit, zda odpovídá současná koncepce předškolního vzdělávání požadavkům a očekávání rodičů“ (Šmelová, 2014, s. 154).

Po prostudování monografie je možné konstatovat, že cíl, který si autorka stanovila, byl naplněn. Autorka se zabývá aktuálním tématem, problematiku zpracovává do hloubky, přičemž připouští, že všechny oblasti vztahující se k dítěti předškolního věku a jeho výchově v jedné monografii zachytit nelze. I tak se ale domnívám, že publikace poskytuje komplexní pohled na sledovanou oblast, propojuje teorii z oblasti pedagogiky, psychologie i filosofie s praktickými příklady, které zejména studentům mohou pomoci k porozumění náročnějších pasáží. Veškeré citované zdroje jsou uvedeny v závěru publikace. Autorka vhodně pracuje s tabulkami a schémata, které doplňuje o komentář.

Pokud nahlédneme do současné produkce odborné literatury zabývající se stejnou oblastí, zjišťujeme že, v současné době vychází řada publikací věnující se různým aspektům výchovy dětí. Publikace např. poskytují rady rodičům, pedagogům, nabízejí různorodé aktivity pro rozvoj dětí. Autorka této monografie na problematiku ovšem nahlíží jako na vnitřně propojený celek, který bude funkční pouze za předpokladu teoretického ale i praktického porozumění problematice mateřského školství v širším kontextu.

Tato monografie je vhodná jak pro studentky a studenty oborů Učitelství pro mateřské školy, Předškolní pedagogiky, Speciální pedagogiky předškolního věku, tak pro širokou odbornou veřejnost.

Literatura

- Komenský, J. A. (1992). *Informatorium školy mateřské*. 1. souborné vyd. Praha: Kalich.
- Rýdl, K. & Šmelová, E. (2012). *Vývoj institucí pro předškolní výchovu (1869–2011)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Šmelová, E. (2014). *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Šmelová, E. (2004). *Mateřská škola: teorie a praxe I*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého.

Kontakt:

Mgr. Alena Berčíková
Katedra primární pedagogiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
E-mail: alena.bercikova@upol.cz